

Любов АЛЬТГАЙМ
кандидат географічних наук,
доцент кафедри географії та методики її навчання,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка
lubowaltheim@gmail.com

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ У СТАРШІЙ ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ

Ключова освітня реформа НУШ триває у базовій школі і поступово переходить до профільної освіти. Фундамент цих змін потрібно готувати вже сьогодні. Основою цього є Державний стандарт профільної освіти, згідно якого середня освіта стане не дворічною, як зараз, а трирічною. Профільна середня освіта буде складатися із профільно-адаптаційного (10 рік навчання) та профільного (11-12 роки навчання) циклів, що створює передумови для врахування вікових та індивідуальних особливостей, а також формування індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів на підставі їхнього усвідомленого вибору [2].

Учні старшої профільної школи зможуть гнучко формувати профілі і обирати предмети для вивчення. Відповідно здобуття профільної середньої освіти передбачає два спрямування: академічне та професійне. Академічне профільне навчання здійснюватиметься на основі поєднання змісту освіти, визначеного новим стандартом, і поглибленого вивчення окремих предметів із урахуванням здібностей та освітніх потреб здобувачів освіти та орієнтацією на продовження навчання на вищих рівнях освіти [4]. Професійне профільне навчання буде орієнтоване на ринок праці та профільне навчання на основі поєднання змісту освіти, визначеного стандартом, та професійно орієнтованого підходу до навчання із урахуванням здібностей і потреб здобувачів освіти [4].

Формування змісту географічної освіти у загальноосвітніх навчальних закладах залишається актуальним питанням, і тісно пов'язане із новими концептуальними засадами розвитку сучасної освіти в Україні. Її зміст і роль у формуванні світогляду та загальної культури особистості є важливими. Адже розуміння географічної картини світу є однією зі складових духовного становлення особистості учнів у старшій школі. Вона передбачає нові підходи і шляхи розвитку, удосконалення змісту та технологій побудови навчально-виховного процесу, методологічну переорієнтацію географічної освіти на особистість. А це є передумовою активізації інтелектуального потенціалу нашої молоді, поступу науки, а також піднесення сучасного рівня системи освіти загалом. Саме тому, уроки географії у старшій профільній школі є важливою складовою географічної освіти, так як вона спрямовує учнів на вирішення великого переліку важливих питань пов'язаних із дослідженням глобальних змін та регіональних тенденцій на різних територіях і у різних

країнах, аналізу їх геополітичних, природних та соціально-економічних умов і ресурсів.

У НУШ зміст навчання має забезпечувати особистісний розвиток учня, і саме у старшій школі зміст навчання має бути максимально наближеним до зацікавленості учнів, що можна реалізовувати під час вивчення географії у профільних класах, де на це буде виділятися більша кількість годин.

Креативність – це здатність створювати і знаходити нові оригінальні ідеї, відхиляючись від прийнятих схем мислення успішно вирішувати завдання нестандартним чином. Це бачення проблем під іншим кутом та їх вирішення унікальним способом [3].

Сучасне життя доводить, що у складних умовах, які постійно змінюються, найкраще орієнтується, приймає рішення, працює людина творча, гнучка, креативна, здатна до використання нових ідей, задумів, підходів та рішень. Креативне мислення є цінним у всіх галузях, де розвинена конкуренція. Креативні люди більш врівноважені і терпимі до навколишнього оточення, адже вони знають, що кожна людина бачить світ особливо.

Сьогодні креативність є однією із трьох найважливіших навичок, які роботодавці цінують у своїх працівниках, поряд із критичним мисленням та комплексним вирішенням проблем [3]. І досвід роботи вчителем географії переконує, що успішний розвиток творчих здібностей учнів неможливий без систематичного застосування у навчальній роботі творчих завдань. Головною метою сучасної географії є підготувати і виховати географічно освіченого мешканця нашої планети із такими якостями особистості, які б забезпечили йому можливість комфортної життєдіяльності у навколишньому середовищі.

На сучасному етапі розвитку освіти є необхідність оновлення методів, засобів та форм організації географічного навчання. При підготовці до уроку, учителю потрібно підготувати багато проблемних запитань, тому що вони спонукають учнів активно працювати, критично мислити, формувати креативні ідеї і думки, а не просто пасивно сприймати пояснення вчителя. Часто відповідь на поставлене запитання складається із певного ланцюжка міркувань, тобто встановлення причинно-наслідкових зв'язків. Таке завдання вимагає від учнів значної розумової діяльності. Тут необхідно добре знати причини, вміти побудувати відповідь у потрібній послідовності і використати розгорнуте порівняння, тощо. Проблемні ситуації, які формують різні точки зору, можна розглядати під час проведення дискусії. Дискусія дає можливість учням проаналізувати визначені проблеми, взаємодіяти один з одним, виявити різні позиції із даної проблеми або суперечливого питання. Найкраще дискусія вдається на уроках географії у старшій школі при вивченні тем геополітичного та соціально-економічного змісту.

Вивчення географії неможливе без використання різного картографічного матеріалу та практичного їх застосування. При використанні карт для розвитку креативного мислення також можна застосовувати, вже всім відомі, Google maps. Коли ми шукаємо географічні об'єкти на паперових картах, ми можемо знайти відповідники на електронній карті. Сюди ми

можемо прив'язати різні теми на уроках географії у старшій профільній школі розрахувати і скласти маршрут, час поїздки, місцевий час, визначити, яким видом транспорту можна доїхати і скільки це буде коштувати, розглянути географічне положення туристичних місць, економіку країни та багато іншого. Також пропонуємо їм креативні теми для досліджень та міні-проектів на вибір учня.

Креативна освіта – це освіта, орієнтована на розвиток творчих здібностей учнів, на закріплення у їх свідомості здібностей до інновацій, що включає аналіз проблем і варіантів діяльності. Така освіта мотивує самостійне осмислення дійсності, самопізнання, перетворення знань у потенціал мислення і саморозвитку [3]. Сьогодні постає важливе запитання - яка роль старшої профільної школи у формуванні цілісної особистості? Можливо, її основна функція полягає суто в освіті, а решта - справа родини та суспільства. Чи все ж таки школа допомагає формувати цілісну, сучасну особистість, яка має всі шанси на успіх у майбутньому? Теоретично друге твердження є оптимальнішим, але реальність часто розходиться із теорією. Як не дивно, рівень уваги до розвитку креативного мислення на уроках географії визначає результативність навчання, загалом. Наша відповідальність як вчителя – допомогти учням отримати максимально відкритий та новий досвід, сформувати позитивне навчальне середовище, відкрите для обговорення та новаторства учнів. Ви можете дозволити собі залучати у навчальну програму креативні підходи задля пробудження креативності ваших учнів. При цьому можна застосовувати різні варіанти активності на уроці, досвід використання яких вже є напрацьованим впродовж останніх років, такі як, наприклад, командна робота, яка необхідна для досягнення успіху в усіх аспектах сучасного життя, вона не обмежує, а навпаки – стимулює до продукування креативу, особливо, коли ви залучаєте різноманітні принципи командної роботи – бесіди, дискусії, планування тощо. Така співпраця дозволяє обмінюватися ідеями, розробляти нові проекти та приймати інноваційні рішення. Вправи, орієнтовані на командну роботу, вже стали частиною щоденної роботи школярів. Це сприяє побудові активних та позитивних взаємодій, навчає дітей дослухатися до ідей інших, тим часом набуваючи власного неповторного досвіду та натхнення. Однак сьогодні є важливим зміна правил цього виду діяльності для формування саме креативності. Оскільки у кожному класі є учні, які традиційно працюють разом, збираються в одні й ті самі групи, коли це стосується командної роботи. Це вже стало їхньою зоною комфорту, а це може призвести до зниження рівня креативності у мисленні, що спричиняє певний застій цього процесу, а також і у навчанні. Тому потрібно їх виводити із цієї зони і давати можливість кожному проявити власні таланти, адже у сталих групах учні знають свої ролі і вже на інстинктивному рівні виконуватимуть їх. Пошук нової ролі вже крок до розвитку, який допоможе розкрити потенціал. Час від часу змінюйте правила гри, аби діти могли більше дізнатися про себе, власні здібності та здібності однокласників. Така зріла самостійність наших учнів дозволить нам також

краще використовувати основи формувального оцінювання. Подача нами звичних завдань у новому форматі і те, як ми сформулюємо ці завдання, може вплинути на процес їх виконання. Це буде заохочувати учнів бути сміливими, долучатися до співтворчості. Можна запропонувати їм разом створити урок, наповнити його цікавинками. Ми можемо підготувати варіант презентації до уроку і вже на самому уроці попросити учнів вдосконалити її, щоб вона стала максимально змістовною [1].

Важливо в учнів сформувати думку, що розвиток креативного мислення і подальше його використання потребують тривалих, систематичних і постійних зусиль, що це є щоденна праця. Для цього можна розробити внутрішню мотиваційну систему, яка допомагатиме учням постійно працювати над розвитком власного креативного мислення. [3] Варто розуміти, що можна читати про проведений експеримент, а можна провести його самостійно. Одна справа 45 хвилин слухати розповідь про традиційні і відновлювальні джерела енергії, а інша, коли учні самостійно сформулюють таблицю чи схему переваг і недоліків кожного із них. Взаємодія та ототожнення себе із робочим процесом на уроці є ключем до ефективного навчання, а учні, які приймають активну участь у власній освіті, краще запам'ятовують інформацію та розуміють предмет.

Список використаних джерел

1. Альтгайм Л. Б. Методика навчання географії: методичні рекомендації для проведення лабораторних занять для студентів першого освітньо-наукового ступеня (бакалавра) «Середня освіта (Географія)». Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2025. 128 с.

2. Кремень, В. Г., Топузов, О. М., Ляшенко, О. І., Мальований, Ю. І., Засекіна, Т. М. Профільна середня освіта: концептуальні засади для Нової української школи. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2023. № 5(2). С. 1–8.

3. Мрихіна О. Курс креативне мислення. Підручник. Проєкт USAID «ГОВЕРЛА», 2023. 137 с.

4. Профільна середня освіта: виклики і шляхи реалізації: збірник матеріалів / за заг. ред. Ляшенко О.І., Засекіної Т.М., Мальованого Ю.І. Литвинової С.Г., Малиношевської А.В. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2024. 288 с.